

Camilla Skaret

Referende uttrykk i tegnede språk.

En kombinasjon av beskrivelse, avbildning og indikering.

Bacheloroppgave i Norsk tegnspråk - Profesjonsstudium i tolking
Veileder: Lindsay Nicole Ferrara
Juni 2022

Camilla Skaret

Referende uttrykk i tegnede språk.

En kombinasjon av beskrivelse, avbildning og indikering.

Bacheloroppgave i Norsk tegnspråk - Profesjonsstudium i tolking
Veileder: Lindsay Nicole Ferrara
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Refererende uttrykk i tegnede språk – en kombinasjon av beskrivelse, avbildning og indikering.

Sammendrag:

I enhver språklig samhandling blir det etablert og opprettholdt referenter i diskursen der vi refererer til ting rundt oss eller noe abstrakt. Dette gjøres på flere ulike måter avhengig av språk, kultur og kontekst, og er en avgjørende del av den språklige samhandlingen. Denne litteraturgjennomgangen tar for seg referenter i tegnspråklig diskurs. Oppgavens hovedmål er å gjennomgå litteratur som omhandler hvordan tegnspråklige introduserer og opprettholder referenter i tegnspråklig diskurs. De tre semiotiske strategiene, herunder beskrivelse, avbildning og indikering er et hovedfokus i denne oppgaven. Disse tre strategiene har ulike typer tegn og ulike måter å introdusere, etablere og opprettholde referenter i en tegnspråklig diskurs, men blir for det meste brukt i kombinasjon med hverandre. Redegjørelsen viser likevel en tendens til at introdusering av referenter skjer gjennom beskrivelse på grunn av referentens tilgjengelighet til deltakerne i diskursen.

Abstract:

In every language discourse referents are established and maintained where the speaker or signer will reference either something physical or something abstract in their utterances. This can be accomplished in many ways, depending on language, culture and context and is an important part of the language discourse. This literature review focuses on referencing in sign language discourse. The purpose of this literature review is to review literature that deals with how sign language users can introduce and maintain referents in a language discourse. The three semiotic strategies are a main focus of this thesis, hereby description, depiction and indication. These three strategies have different signs and different ways to introduce, establish and maintain referents in a sign language discourse, but are used in combination with each other. The review shows that the introduction of a new referent is mostly done using the strategy description because of the referent's accessibility to the discourse participants.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	2
2. Referenter i språk	3
2.1. Ulike typer referenter	5
2.1.1. Animacy	5
2.1.2. Aktiveringsstatus	6
3. Semiotiske handlinger	8
3.1. Description som strategi	8
3.2. Depiction som strategi	10
3.2.1. Avbildende verb	10
3.2.2. Konstruert handling	14
3.3. Indication som strategi	17
3.3.1. Peketegn	18
3.3.2. Indikerende verb	20
4. Hvilke strategier blir brukt for å introdusere og opprettholde referenter?	22
4.1. Forskningens validitet for norsk tegnspråk	23
5. Avslutning	24
6. Referanseliste	25

1. Innledning

I enhver språklig samhandling blir det etablert og opprettholdt referenter i diskursen der vi refererer til ting i verden. Dette gjennomføres på flere ulike måter avhengig av språk, kultur og kontekst, og er en avgjørende del av den språklige samhandlingen (Perniss & Özyürek, 2015). “Pelle står i kø på butikken”. Foregående setningen gir oss et mentalt bilde av Pelle som står i kø på en butikk, hvor eller hvorfor vet vi ikke. Dersom neste setning skulle fortsette med “han er der for å kjøpe gulrøtter”, skjønner vi at pronomenet “han” henviser til den allerede nevnte referenten og substantivfrasen, Pelle. Ytringen behøver derfor ikke å inkludere en substantivfrase igjen for at vi skal oppfatte hvem det refereres til. Videre sier setningen at han er *der*, som også viser tilbake til en annen referent, hvorav vi ut fra kontekst og innhold oppfatter stedet til å være butikken. Vi får også ytterligere informasjon om referentene og det mentale bilde vi allerede har av Pelle blir utvidet.

I dette eksempelet ser vi bruk av ulike strategier for å henvise til referenter i en talespråklig diskurs. Semiotiske strategier blir tatt i bruk og kombineres for å referere til entiteter, herunder fysiske tilstedeværende entiteter og abstrakte entiteter, både i talespråk og tegnede språk. Semiotiske strategier kan deles inn i tre kategorier; beskrivelse, avbildning og indikering, og innbefatter ulike refererende uttrykk som kan referere til alt fra menneskelige entiteter, til ikke-levende objekt. Denne teksten skal gi et bilde av hvordan de semiotiske strategiene anvendes for å uttrykke referenter i tegnede språk. Hovedfokuset for denne litteraturgjennomgangen er å redegjøre for flere fagartikler som belyser hvordan referenter blir introdusert, opprettholdt og vist tilbake til i tegnede språk, begrenset til semiotiske strategier i refererende uttrykk.

Innledningsvis skal teksten gå nærmere inn på hva referenter i språk er. Dernest skal teksten redegjøre for de ulike semiotiske strategiene, herunder beskrivelse, avbildning og peking, og ulike refererende tegntyper under disse strategiene. Avslutningsvis skal teksten ta for seg hvordan tegnspråklige introduserer og opprettholder referenter i diskursen gjennom bruk av semiotiske strategier, inkludert når de ulike strategiene blir brukt. Oppgaven er basert på relevant forskning og teori gjort av anerkjente kilder. Det er ikke gjennomført egen forskning som grunnlag for denne oppgaven.

2. Referenter i språk

For å få en bedre forståelse av hvordan semiotiske strategier brukes i refererende uttrykk i tegnede språk må vi først gå litt nærmere inn på hva referenter i språk egentlig er. Hodge, Ferrara & Anible (2018) argumenterer for at alle språk er multimodale, som vil si at alle språk er satt sammen av flere modaliteter og strategier. De poengterer at det å rette noens oppmerksomhet mot en referent er en multimodal handling og en betydningsfull del av all språklig samhandling. Både på talespråk og på tegnspråk kan referenter etableres ved å anvende hender, ansikt og kroppslige artikulatorer gjennom visuell informasjon som kan bety ulike ting avhengig av kontekst (Frederiksen & Mayberry, 2016). Det å rette oppmerksomheten til mottakeren mot noe er det vi kaller for en referent. Liddell (2003, s. 67-68) skriver at pronomen i hvilket som helst språk peker mot en referent, med en semantisk betydning som kan endre seg ut fra samtalens tema, deltakere og kontekst. For eksempel kan pronomenet *hun* endre seg ut fra om det er snakk om din egen mor eller om det er snakk om venninnen din sin sjef.

Å etablere og opprettholde referenter kan være krevende. Det kreves derfor av avsenderen at det kun er relevante referenter som etableres og opprettholdes i ytringer for at de skal lykkes med at andre diskursdeltakere skal oppfatte hvilke referenter det blir henvist til (Frederiksen & Mayberry, 2016). Frederiksen & Mayberry (2016) skriver at amerikansk tegnspråk har flere likheter med språk man kaller for *pro-drop* språk. Slike språk, i hovedtrekk, tillater at verb og fullverdige setninger i ytringer kan oppstå uten subjekt eller objekt eller uten begge deler. Det kan altså oppstå ytringer i tegnspråklig diskurs der ytringen ikke eksplisitt inkluderer subjekt og/eller objekt, men ytringene har likevel en semantisk forståelse av subjekt og/eller objekt, og da også referenter i ytringen.

Simonsen & Halvorsen (2021) skriver i Store norske leksikon at tegnspråk har mange likhetstrekk med talespråk, men at språkene skiller seg fra hverandre primært fordi de artikuleres på ulike måter. Talespråk er som regel basert på lyd, mens tegnspråk baseres på synlige tegn. Ser man også bort fra forskjellene på det grammatiske aspektet nevner forfatterne at talespråk er lineært på den måten at man må ytre ordene etter hverandre i rekkefølge der de blir borte etter man har ytret seg. Hvorimot i tegnspråklig diskurs, kan diskursdeltakere holde flere tegn samtidig og utføre de simultant, samtidig som tegnene har en større sammenheng i tegnrommet med en grammatisk og semantisk betydning i tegnspråk. I et kapittel i boka *Tegn som språk* skriver Vonen (2006, s. 127) at referenter på tegnspråk går i hovedsak ut på synlige lokaliseringer i tegnrommet og bevegelser av hendene, armene og andre deler av overkroppen.

Fenlon, Schembri & Cormier (2018) skriver også at rommet rundt kroppen, altså tegnrommet, blir på tegnspråk hyppig brukt for å plassere referenter til meningsfulle plasseringer. Dette oppnås ved å ta i bruk flere ulike strategier for å etablere og opprettholde referenter. Tegnrommet beskrives av Raanes (2011) som det tredimensjonale rommet foran kroppen der tegnene blir artikulert. På talespråk kan man også ta i bruk gester eller bevegelser med deler av kroppen for å vise til noe, uten at de har den samme meningsbærende effekten slik det har i tegnspråklig diskurs.

Perniss & Özyürek (2014) hevder at det på tegnspråk er mange flere måter tegneren kan rette oppmerksomheten til mottakeren mot en referent enn bare pek. For talespråklige derimot, vil etableringen av referenter ofte være et valg mellom en nominalfrase, bruk av pronomen eller bruk av nullanavor, avhengig av kontekst og hva de ønsker å referere til. Nullanavor betyr et usynlig anavorisk pronomen som refererer til en referent uten en fullstendig morfologisk form (Oh, 2005). Frederiksen & Mayberry (2016) som analyserte amerikansk tegnspråk (ASL) skriver at tegnspråklige tar i bruk tegnrommet for å referere til nominaler og kan sammenligne det med pronomen. Anavoriske pronomen i tegnspråklig diskurs bemerker de vil være et pek i tegnrommet mot en lokalisasjon der en allerede plassert referent har blitt etablert, der denne lokalisasjonen blir videre assosiert med denne referenten. At flere referenter etableres og opprettholdes i tegnrommet samtidig kan skje, men flere enn to eller tre på samme tid oppstår sjelden (Frederiksen & Mayberry, 2016).

Tidligere forskning viser at språkstrukturen i tegnede språk er bygd opp av to meningsdanningsmekanismer. Erlenkamp (2011, s. 29) har i sin sammenligning mellom talespråk og tegnspråk delt meningsdanningsmekanismene inn i to kategorier – aktiv og passiv ikonisitet. Forfatteren beskriver passiv ikonisitet til å være mekanismer som kan minne om talespråklige mekanismer og står for referansebyggingen som gir en kontekst for videre meningsdanning. Dette kan være gjennom bruk av eksempelvis etablerte leksikaliserte tegn, syntaktiske konstruksjoner, grammatiske relasjoner og morfologiske modifikasjoner. Aktiv ikonisitet beskrives som mekanismer fra gestuell kommunikasjon som baserer seg på kognitiv ikonisitet, men er mye mer kompleks og grammatikalisert enn talespråklige gester. Aktiv ikonisitet vil i hovedsak oppstå etter referanserammen er etablert gjennom passiv ikonisitet og kan både beskrive ikoniske hendelser og avbilde nyere informasjon. Dette kan være for eksempel være gjennom konvensjonalisert avbildning i tillegg til verbklasser eller konstruksjoner som ikke krever grammatiske relasjoner som subjekt og objekt.

2.1. Ulike typer referenter

Det finnes mange ulike typer referenter, og i tegnede språk kan dette påvirke hvilke strategier som blir brukt for å introdusere eller opprettholde referenter i diskursen. Det er blant annet en vesentlig forskjell dersom du ønsker å fortelle hva katten gjorde på morgenkvisten, eller om du ønsker å fortelle om en hendelse på arbeidsplassen og hva kollegaen din gjorde for å løse problemet. Det kan også være en forskjell fra om det er en referent som aldri har blitt nevnt før i diskursen eller om referenten har vært en del av diskursen gjennom flere ytringer. Dette skal vi gå nærmere inn på i dette delkapittelet.

2.1.1. Animacy

Som det nettopp ble nevnt kan det være forskjell fra om diskursen handler om en katt eller om en kollega. Noen forfattere har sett nærmere på nettopp dette og viser at om det er snakk om et dyr eller et menneske faktisk har en påvirkning på hvilke strategier som blir brukt (for eksempel Fenlon et al., 2018; Hodge et al., 2019). Fenlon et al. (2018) har i sin studie kategorisert referenter i deres grad av *animacy*. Den første kategorien er *animate-human* og er menneskelige referenter, der referenter som er enkeltindivid eller en gruppe mennesker også hører til i denne kategorien. Den neste kategorien er *animate-animals* og omhandler ikke-menneskelige referenter som for eksempel dyr og planter. Denne kategorien kan også innbefatte en gruppe eller organisasjon som representerer en slags gruppeidentitet eller samfunn, eksempelvis døvesamfunnet eller en fotballklubb. *Inanimate* referenter er en kategori som omhandler referenter som ikke er levende vesen, eksempelvis en bok, et glass eller en stol. Den siste kategorien er *indeterminate* referenter og innbefatter referenter som ikke passer inn i de foregående kategoriene (Fenlon et al., 2018).

Fenlon et al. (2018) ser i sin studie at graden av animacy påvirker hvordan referenter blir referert til og hvilke strategier som blir brukt for å referere. Det samme gjorde Hodge et al. (2019) i sin studie som også konkluderer med at hvilke strategier som blir brukt og hvordan de blir brukt er avhengig av referentenes grad av animacy, om de er menneskelige eller ikke. De observerte for eksempel at menneskelige referenter og dyrereferenter ble oftere avbildet på ulike måter enn de ble beskrevet med leksikalske tegn, hvorimot livløse objekter oftere ble plassert til en meningsfull lokalisasjon i tegnrommet.

2.1.2. Aktiveringsstatus

En annen måte å kategorisere referenter på er deres aktiveringsstatus. I en studie om konstruert handling i britisk tegnspråk (BSL) har Cormier, Smith & Zwets (2013) kategorisert referenter i aktiveringsstatus. En ny referent som blir nevnt for første gang i diskursen kalles for en introdusert referent, mens reintroduksjon og opprettholdelse av en referent betyr ytterligere omtale av referenten. Opprettholdelse av en referent går ut på at referenten blir nevnt igjen etter første introduksjon og det har ikke vært et skifte mellom referenter omtalt i diskursen ved neste omtale. Med reintroduksjon mener forfatterne der referenten har blitt introdusert og nevnt før, men et predikat eller verbfrase som inneholder andre referenter oppstår og blir omtalt mellom neste omtale av referenten (Cormier et al., 2013). Flere studier om tegnspråk bruker ofte begrepet predikat (engelsk: *predicate*) når de snakker om verbfraser i tegnspråklig diskurs (Frederiksen & Mayberry, 2016; Hodge et al., 2019; Vonen, 2020). Predikat referer til en handling, hendelse, tilstand, prosess eller egenskap og kan referere til subjekt og objekt, eller begge deler, selv uten et leksikalsk tegn (Vonen, 2020).

Det er flere som bruker skillene for aktiveringsstatus når de kategoriserer referentene og når de undersøker hvilke strategier som blir brukt avhengig av aktiveringsstatus (Cormier, Smith & Zwets, 2013; Fenlon, et al., 2018; Hodge et al., 2019; Perniss & Özyürek, 2014). Perniss & Özyürek (2014) skriver at talespråklige ofte velger mer fullverdige refererende uttrykk når de introduserer referenten, altså første gang de nevner referenten, og når de reintroduserer referenten. Hvorimot der talespråklige ønsker å opprettholde referenten, altså at de følgene ytringene umiddelbart refererer til den allerede introduserte referenten, vil de bruke mindre fullverdige refererende uttrykk. Talespråklige kan også bruke gester og pek for å etablere referenter, men de må jobbe litt mer for å opprettholde disse referentene enn tegnspråklige trenger å gjøre i en tegnspråklig diskurs (Perniss & Özyürek, 2014).

(1)	a. [A <i>man</i> ₁] goes into a store.	[Intro ₁]
	b. [<i>He</i> ₁] wants milk and eggs.	[Maint ₁]
	c. [<i>The store clerk</i> ₂] points to aisle 3.	[Intro ₂]
	d. [<i>The man</i> ₁] smiles and [ϕ ₁] heads there.	[Re-intro ₁][Maint ₁]

Figur 1. Strategier blir brukt for å introdusere, re-introdusere og opprettholde referenter på talespråk (adaptert fra Perniss & Özyürek, 2014, s. 39).

Denne teksten skal ikke gå veldig dypt inn i hvordan en refererer til entiteter i talespråklig diskurs, men for å understreke hva som menes følger et lite eksempel på refererende uttrykk i talespråk. Som vi ser i figur 1, et eksempel tatt fra studien til Perniss & Özyürek (2014), blir flere lingvistiske markører tatt i bruk der en ny referent blir introdusert og re-introdusert gjennom en fullverdig substantivfrase. Derimot der referenten blir opprettholdt, blir enten pronomen eller nullanafor brukt som strategi for å referere. I sin studie ønsker forfatterne (Perniss & Özyürek, 2014) å vise at det er både likheter og ulikheter mellom tegn og gester og at bruken av tegnrommet er grunnlaget for dette.

Perniss & Özyürek (2014) understreker at etableringen og opprettholdelsen av en referent i tillegg til å reintrodusere referenter er en betydningsfull del av diskursen og blir gjort i alle språk. I sin studie der de sammenligner tysk tegnspråk (DGS) med tysk talespråk og talespråklige gester, kommer de også frem til at å anvende visuelle modaliteter i språklige samhandlinger skjer i både tegnede språk og i talespråk. Dette viser også til flere likheter i romlige modifikasjoner der deltakere i diskursen lager sammenhenger mellom hender og kropp som representerer referenter. Ifølge Hodge et al. (2018) vil måten referenter etableres og opprettholdes på være avhengig av situasjonen, av konteksten og av hva avsender ønsker å referere til.

Dette kapittelet har gitt oss en mer grunnleggende forståelse av hva referenter i språk er og har presentert noen referansetyper, herunder referentenes grad av *animacy* og aktiveringsstatus. Disse referansetyperne vet vi nå kan påvirke hvilke valg avsenderen tar og hvilke strategier som blir brukt for å referere. Vi har også fått et lite innblikk i refererende uttrykk i tegnspråklig diskurs, og at det er mange flere måter å gjøre refererende uttrykk i tegnede språk på enn bare gjennom leksikalske tegn og pek (pronomen).

3. Semiotiske handlinger

Det er ikke bare selve kommunikasjonssituasjonen som avgjør hva de etablerte referentene representerer, men også språkøkologien til diskursdeltakerne. Dette betyr at deltakernes språk, kultur og forkunnskaper kan påvirke meningen som blir forstått i tillegg til samtalens kontekst (Ferrara & Hodge, 2018). Bø, Ferrara & Halvorsen (2018, s. 63) i et kapittel om språkøkologi i boka *Tolking: språkarbeid og profesjonsutøvelse*, skriver at når de bruker begrepet *semiotiske ressurser* fremhever de at mennesker har mange måter å skape mening på. De snakker da om den minste bestanddelen i språk som kan ha en betydningsfull del i kommunikasjonen. Eksempelvis kan dette være heving av ett eller to øyenbryn, tonefall, gester eller andre ansiktsuttrykk som kan være meningsbærende.

Når det kommer til *semiotiske strategier* derimot, snakker Ferrara & Hodge (2018) om begrepene *description*, *depiction* og *indication* for å forklare og begrunne hvordan språk og kommunikasjon er så mye mer enn bare ord og grammatikk. De tre strategiene er veldig ulike i måten referenter blir etablert på, men blir for det meste brukt i kombinasjon med hverandre (Ferrara & Hodge, 2018). Disse begrepene skal vi gå nærmere inn på gjennom dette kapittelet. Forfatterne forteller videre at språkbruk er et system av signaler som har en betydning, påvirket av deltakernes språkøkologi og samtalens sammenheng, og gjennom bruk av disse tre strategiene skaper mennesker mening i språklige samhandlinger.

3.1. *Description* som strategi

Den første strategien teksten skal gjøre rede for er *description*, eller beskrivelse på norsk. Ferrara & Hodge (2018) definerer *description* som symboler, eksempelvis ord eller tegn, i et konvensjonalisert system som forstås av en språkgruppe uten kontekst. Bø et al. (2018, s. 69) bruker det norske begrepet beskrivelse om denne strategien. De skriver at denne strategien handler om å kombinere dagligdagse ord eller tegn og grammatikken til det respektive språket for å skape meningsinnhold. Det er også kun personer som kan det respektive språket som oppfatter denne meningen. For eksempel vil alle som kan norsk tegnspråk, forstå hva det refereres til dersom det leksikalske tegnet BOK eller MANN blir gjort uten kontekst slik vi ser i figur 2. Små endringer i form trenger heller ikke ha stor innvirkning på betydningen av ytringen.

Figur 2. Det leksikalske tegnet BOK (t.v.) og MANN (t.h.). Tatt fra Tegnbanken.no (Statped, 2016a; Statped, 2016b).

Ferrara et al. (2022) betrakter også bokstavering og munnstilling (engelsk: *mouthings*) som en del av beskrivelse som strategi. Bokstavering forklarer forfatterne som handlingen der avsenderen staver et ord fra det skriftlige språket som samsvarer med det tegnede språket der hver bokstav har et individuelt tegn. Hvorav munnstilling innbefatter en lydløs artikulering som produseres og er en del av tegnet i sin helhet. Eksempelvis dersom avsender gjør tegnet for MANN, vil de også ha en lydløs munnstilling som samsvarer med hvordan mann blir artikulert på norsk talespråk som vi også kan se i figur 2. Vonen (2020) i boka *norsk tegnspråk - en grunnbok* bruker begrepet ordbilder eller munnbevegelser, der ordbilder er munnbevegelser som stammer fra det norske talespråket. Likevel skriver forfatteren at alle munnbevegelser som hører til tegn trenger ikke å ha samme ordbilde som talespråket, og trenger heller ikke alltid å være obligatorisk i tegnspråklig diskurs.

Tegn i denne strategien er ifølge Vonen (2020, s. 71) de mer faste tegnene av de ulike tegntypene. Selv om mye av refererende uttrykk i alle språk inkluderer beskrivelse som strategi vil språklige ytringer gjerne være sammensatte. Ferrara & Hodge (2018) og Bø et al. (2018) understreker at ytringer i språklige samhandlinger vil inkludere flere strategier enn bare beskrivelse for at avsenderen skal lykkes med å etablere og opprettholde referenter og de vil derfor også kunne benytte seg av *indication* og *depiction* som strategi, sammen med *description*, for å skape mening.

3.2. *Depiction* som strategi

Depiction som strategi handler om ulike ikoniske demonstrasjoner som kan både direkte eller indirekte avbilde referenter, referere til innholdet i ytringen eller avbilde handlinger til referenten (Ferrara & Hodge, 2018). Strategien lar oss forstå noe gjennom øynene ved å uttrykke mening gjennom en ikonisk fremstilling av referenten eller referentens handlinger. Bø et al. (2018) bruker det norske begrepet avbildende tegn om denne strategien og skriver at når det kommer til avbildning kan selv små endringer i form ha betydning for ytringens mening, i motsetning til strategien beskrivelse. Disse tegnene skiller seg fra beskrivelse fordi tegnene som regel ikke er å finne i en ordbok slik leksikalske tegn ofte er. Strategien kan både direkte eller indirekte uttrykke blant annet størrelse, form, bevegelse, retning, handling og plasseringen til referenter i diskursen. Disse tegnene kan og endres alt ettersom hva det refererende uttrykket er og hva samhandlingens kontekst er. Videre skriver de at avbildende tegn er ikoniske fordi de har et visuelt uttrykk som kan avspeile det de skal beskrive og ofte brukes i kombinasjon med flere semiotiske ressurser. Det gjør at disse tegnene er veldig fleksible og kan være mer tilfeldig uttrykt (Bø et al., 2018).

3.2.1. Avbildende verb

Under avbildende tegn ligger også kategorien avbildende verb som noen også kaller *classifiers*. Liddell (2003, s. 261) skriver at avbildende verb er ulikt andre typer verb fordi de uttrykker og avbilder flere aspekter av meningen i tillegg til det opprinnelige meningsinnholdet. Forfatteren deler videre avbildende verb inn i tre kategorier. Den første kategorien inkluderer verb som signaliserer tilstedeværelsen til en referent. Den neste kategorien signaliserer mening relatert til form og størrelse, og kan vise hvordan referenter er plassert i forhold til hverandre. Den tredje kategorien signaliserer referentens bevegelse og handlinger. Frederiksen & Mayberry (2016) bruker begrepet *classifiers* når de snakker om avbildende tegn og sier at disse tegnene brukes for å beskrive referenter i diskursen og deler også disse tegnene i kategorier slik som Liddell (2003) gjorde. Liddell (2003) nevner også begrepet *classifiers* når det kommer til avbildende verb, men velger å ikke bruke dette i sin studie. Dette fordi det har vært mye diskusjon angående begrepet *classifiers*, blant annet hva begrepet egentlig innbefatter innen talespråk i forhold til i tegnede språk.

Også Perniss (2005) i artikkelen *Achieving spatial coherence in German Sign Language narratives: The use of classifiers and perspective*, bruker begrepet *classifiers* og velger å ikke problematisere begrepet, i tillegg til å bruke begrepet *classifier predicate* fordi disse tegnene

som regel refererer til en handling samtidig som en referent. *Classifier predicate* beskrives som tegn som kan skje på to måter. Enten at tegnrommet er i sin naturlige størrelse der avsender og referenter er en del av handlingene, som i perspektivet til en referent. Den andre måten er ved bruk av håndformer og bevegelser foran avsenderens kropp hvorav hendelser og referenter har blitt redusert i størrelse og rom, som i et observasjonsperspektiv. Ved å gjøre dette vil spesielle håndformer representere hele referenten eller referentens handlinger hvorav håndens plassering, håndform eller bevegelse gir informasjon om referentens lokalisasjon, bevegelse og handling (Perniss, 2005).

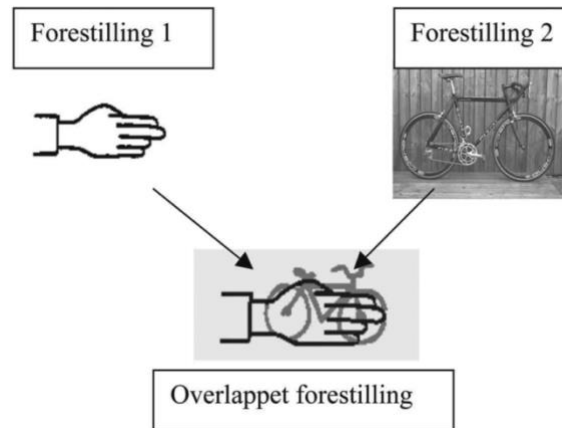
Det finnes flere ulike måter å ta i bruk *classifiers* i refererende uttrykk, og ved å se på håndform til avsenderen kan man identifisere hvilken type referent det er snakk om. Perniss (2005, s. 1317) har identifisert og kategorisert fire typer *classifier* håndformer. Den første kategorien er håndformer som representerer referenten som en entitet i sin helhet, for eksempel en bil eller en person, også kalt *entity classifiers* (Hodge et al., 2019). Forfatteren (Perniss, 2005) nevner eksempelvis kjøretøy her og skriver at i tysk tegnspråk blir en bil alltid avbildet med en flat hånd der håndflaten er vendt nedover. Som vi ser i figur 3 tatt fra et eksempel fra norsk tegnspråk er det lik håndform og orientering for norsk tegnspråk som for tysk tegnspråk. Orientering skriver Vonen (2020, s. 52) er betegnelsen for hvilken vinkel hånden er i, eller håndstillingen.

Figur 3. En bil avbildet gjennom classifiers (Statped, 2017a, 00:13).

En bil blir altså i figur 3 avbildet der hele hånden representerer hele bilen og hvordan den beveger seg i tegnrommet gjennom et avbildende tegn. Denne kategorien av tegn har som regel også en slags fast håndform avhengig av hvilken referent det blir snakket om, for eksempel kjøretøy, en person eller en sykkel (Vonen, 2020). Håndformer som representerer en referent i

sin helhet, kaller Erlenkamp (2009) også for substitutorer og omtaler dette som en delvis overlappingsprosess der hånden overlapper referenten i en mental overlapping. Figur 4 viser hvordan en flat hånd vendt sidelengs gir en mental oppfattelse av en sykkel gjennom delvis overlapping.

Figur 4. Delvis overlapping (Erlenkamp, 2011, s. 32).

Figur 5. En togbillett avbildet gjennom classifiers (Statped, 2017b, 01:22)

Den andre kategorien som Perniss (2005) legger frem er håndformer der hånden representerer hvordan en referent blir håndtert eller avsenderen avbilder hvordan en referent bruker et verktøy eller objekt. Dette kan være for eksempel hvordan et ark, eller et glass blir holdt. Disse tegnene kaller Erlenkamp (2009) for manipulatorer fordi de gir informasjon om hvordan referenten håndteres. Videre skriver forfatteren at dette er en del av en fullstendig overlappingsprosess der hendene til avsenderen overlapper hendene til referenten i ytringen. Som vi ser i figur 5 der avbildende tegn brukes for å avbilde hvordan referenten holder og viser frem en billett, som også er en referent ved en billettkontroll. Den neste kategorien kan avbilde

en kroppsdel til en *animate* referent (Perniss, 2005), altså referenter som er mennesker eller dyr. Hvordan dette gjøres avhenger av hvilken type referent det er snakk om, men avsender kan, for eksempel slik som i figur 6, avbilde en and sine føtter som er ute og svømmer, eller en person sine bein som svømmer og dykker. Hendenes plassering, håndform, bevegelse og kontekst gjør at mottakeren oppfatter hva det refereres til og hvilke kroppsdel som blir avbildet.

Figur 6. Føttene til en and som svømmer (t.v.) og et menneske som dykker (t.h.) avbildet gjennom classifiers (Statped, 2021, 06:14; Statped, 2017c, 00:28).

Den siste kategorien er hvordan hendenes bevegelser avbilder og følger formen, omrisset eller overflaten til referenten (Perniss, 2005). Eksempelvis hvordan en vase ser ut eller hvordan høyt gress formes rundt mens en ligger i gresset, eksempelvis i figur 7. Disse tegnene kaller Erlenkamp (2009) for deskriptorer fordi tegnene beskriver hvordan en referent ser ut og omtaler tegnene som en del av en virtuell overlappingsprosess der referentene ikke direkte avbildes. Mottaker får en mental forståelse av referenten gjennom hendenes utførelse av det avbildende tegnet. Disse avbildende tegnene kaller også Vonen (2020) for *size and shape specifier*, eller SASS fordi de kan avbilde formen og størrelsen på objekter.

Figur 7. Formen til gresset avbildet gjennom classifiers (Statped, 2021, 15:12).

Perniss (2005) undersøkte hvordan *classifiers* og avsenderens perspektiv blir brukt som et virkemiddel for romlig koherens i tegnspråklig diskurs. Romlig koherens beskriver forfatteren som hvor og hvordan referenter blir plassert i tegnrommet og handlingene skjer. Perniss (2005, s. 1335) kom frem til at *classifiers* som representerer en entitet blir som regel gjort i et observasjonsperspektiv i en ytring der verbet er intransitivt, og ikke trenger å inneholde et objekt og kanskje heller ikke subjekt. Hvorimot *classifiers* som representerer hvordan referenter håndteres blir brukt for transitive verb og som regel gjennom en referents perspektiv. Dette var det typiske utfallet, men forfatteren observerte også at det motsatte kunne skje der *classifiers* som representerer en entitet ble brukt i en referents perspektiv, og *classifiers* som representerer handling ble brukt i et observasjonsperspektiv.

3.2.2. Konstruert handling

En annen underkategori av avbildning som strategi er en kategori der deltakere i diskursen kan avbilde ytringer gjennom visuelle og kroppslige handlinger og referere til entiteter gjennom konstruert handling, herunder også konstruert dialog. Konstruert handling og konstruert dialog er en strategi som ofte blir brukt i tegnspråklig diskurs der avsenderen bruker ansikt, hode, kroppen, hender og andre nonmanuelle elementer for å representere handlingene, tankene, ytringene, følelsene eller holdningen til referenten (Cormier, Smith & Sevcikova-Sehyr, 2015; Cormier, Smith & Zwets, 2013). Liddell (2003, s. 13) skriver at begrepet non-manuelle komponenter er deler av tegnet som ikke inkluderer hendenes utførelse av tegnet. Det vil si at manuelle komponenter er hendenes form og utførelse av tegnet, hvorimot non-manuelle komponenter sammen med artikulasjon kan være for eksempel ansiktsuttrykk, bevegelse av kroppen, hode, blick og munnbevegelser. Cormier, Schembri & Woll (2016) kaller konstruert handling for rolleskifte fordi avsenderen på en måte tar på seg rollen til en referent og har derfor et rollebytte. Hodge et al. (2019) skriver også at konstruert handling inkluderer kombinasjoner av manuelle og nonmanuelle handlinger for å helt eller delvis demonstrere handlinger, tanker, følelser eller dialog der de avbilder en person, en ting eller en hendelse slik det skjedde samtidig som de viser referentens opplevelse av hendelsene.

Hodge et al. (2019) poengterer at konstruert handling viser hvordan handlingene til referenten, for eksempel hvordan de spiser en banan eller hvordan de opplever å sitte på noen som råkjører. Hvorimot konstruert dialog viser hva referenten har sagt eller tenker, altså ikke hva avsenderen selv sier eller tenker. Videre understreker de at selv om mye litteratur antyder at konstruert handling bare avbilder levende referenter finnes det helt klart eksempler der ikke-

levende referenter blir avbildet i den konstruerte handlingen (Hodge et al., 2019). Et begrep forfatterne tar opp angående ikke-levende referenter i konstruert handling er *visible surrogates* og *invisible surrogates*, direkte oversatt til synlige og usynlige surrogater. Synlige surrogater forklarer Hodge et al. (2019) vil som oftest være de synlige kroppslige handlingene til avsender som avbilder referentens tanker eller handlinger. Usynlige surrogater derimot, er handlinger som indikerer eller avbilder en referent og gir deltakerne i diskursen et abstrakt konsept av en eller flere entiteter i tegnrommet og handler som om referenten skulle være til stede.

I figur 8, hentet fra Hodge et al. (2019), ser vi hvordan flere entiteter blir etablert og opprettholdt gjennom konstruert handling, hvorav synlige og usynlige surrogater avbilder og indikerer flere referenter på samme tid. I dette eksempelet og denne konteksten vil de usynlige surrogatene, vist med hvit illustrasjon, være en krukke med en frosk i som blir indikert og avbildet av avsenderen med en *classifier*. Hvorimot den synlige surrogaten vil være avsenderen som avbilder en gutt som ser ned i glasset og på frosken. I dette eksempelet er det altså tre referenter simultant i en og samme ytring hvor de er plassert til meningsfylte plasseringer i tegnrommet. Forfatterne (Hodge et al., 2019) fremviser i sin studie at det var et lite antall refererende uttrykk der det ble identifisert flere enn en referent, på grunnlag av at det ikke alltid var nødvendig å skille referentene fra hverandre, dersom de var involvert i samme handling. De understreker likevel at refererende uttrykk med flere referenter av ulik grad av animacy på samme tid er fullt mulig, selv om de ikke har inkludert dette aspektet i deres analyse.

Figur 8. Konstruert handling opprettholder flere referenter, både synlige og usynlige (Hodge et al., 2019, s. 35).

Noe Cormier et al. (2013) har undersøkt i sin studie angående konstruert handling er hvorvidt slike ytringer er innrammet eller ikke. Forfatternes utgangspunkt er at det har tidligere blitt antatt at konstruerte handlinger som regel alltid ble introdusert med et substantiv eller en nominalfrase for å identifisere en eller flere av referentene i den konstruerte handlingen.

Cormier et al. (2013) er derimot ikke enig med dette og mener at avhengig av kontekst kan substantiv eller nominalfrase før den konstruerte handlingen være valgfritt dersom referenten blir forstått ut fra kontekst. Dette kaller de for nullanafor fordi referenten ikke blir åpenlyst beskrevet, men likevel indikert. De understreker at dersom en referent allerede er etablert i diskursen er ikke et substantiv eller nominalfrase nødvendig fordi det blir indikert gjennom kroppslige handlinger, eksempelvis retning på kroppen, blikk, hodets retning, eller bevegelser i retning av lokalisasjonen til referenten.

I deres analyse av konstruert handling observerte de at ved første omtale av en referent blir de utelukkende introdusert gjennom bruk av beskrivelse som strategi for å indikere hvem den konstruerte handlingen avbilder. Det samme gjelder i ytringer der referenten ble reintrodusert, men her var det likevel tilfeller, herunder 12% av ytringene, der den konstruerte handlingen ikke var innrammet, gjennom bruk av nullanafor. Hvorimot ved opprettholdelse av referenter i konstruert handling ble den konstruerte handlingen faktisk i 75% av ytringene ikke innrammet. I figur 9, øverste bildestripe, ser vi hvordan avsenderen rammer inn den konstruerte dialogen ved å først introdusere referenten gjennom det leksikalske tegnet LÆRER, før avsenderen så tar over rollen som lærer. Fordi denne referenten ikke har blitt nevnt tidligere i diskursen er den ikke kognitivt tilgjengelig, og det er da naturlig å introdusere og etablere referenten ved bruk av beskrivelse som strategi, herunder leksikalske tegn, og substantivfrase (Hodge et al., 2019; Perniss & Özyürek, 2014).

Figur 9. Konstruert handling innrammet med det leksikalske tegnet LÆRER (Statped, 2017c, 00:13-00:40).

I den nederste bildestripen i figur 9, har vi et eksempel på konstruert handling der referenten LÆRER blir reintrodusert. Mellom de to ytringene har det vært flere ytringer som ikke omhandlet den samme referenten så når avsenderen her gjør en rollevertakelse av referenten igjen, blir den reintrodusert med det leksikalske tegnet LÆRER igjen og rammer inn den konstruerte handlingen. I figur 10 ser vi derimot et eksempel der en referent blir opprettholdt gjennom konstruert handling uten å være innrammet. Gjennom bare noen små endringer i ansiktsuttrykk blir det et tydelig rollebytte mellom to referenter gjennom bruk av nullanafor. I alle disse eksemplene ser vi tydelig et rollebytte på avsenderen, der de gjennom kroppens retning, ansiktsuttrykk, blick, hendenes og hodets retning og tegn gjør det tydelig for mottakeren hvem det refereres til, selv i ytringer både med og uten en innledende beskrivelse av referenten. Denne endringen av kroppens retning, hodets retning og ansiktsuttrykk indikerer og *peker* til en annen allerede etablert referent enn avsenderen selv. Dette er den tredje og siste strategien som vi skal gå nærmere inn på i neste delkapittel.

Figur 10. Konstruert handling som ikke er innrammet med leksikalske tegn (hentet fra Statped, 2017d, 00:45-00:46).

3.3. *Indication* som strategi

Den tredje og siste strategien som Ferrara & Hodge (2018) skriver om er *indication* og handler om at det henvises til en referent ved å rette oppmerksomheten til mottakeren mot noe annet. Dette kan være gjennom pek med kroppslige artikulatorer som blick, hode, hånden, eller andre henvisende tegn, og inkluderer altså ikke bare et pek med pekefinger (Ferrara & Hodge, 2018; Vonen, 2020). Gjennom slike pek eller indikering blir en referent henvist til, enten om den er fysisk til stede eller om det er noe abstrakt. Likevel er det ikke pekingen i seg selv som er betydningsfull, men heller det avsenderen peker mot som er det meningsbærende, uansett om referenten er til stede eller ikke (Bø et. Al. 2018, s. 73).

3.3.1. Peketegn

Det finnes to ulike underkategorier av indikerende tegn, som er pek og indikerende verb (Hodge et al, 2018). I artikkelen *Pointing and reference in sign language and spoken language: anchoring vs. identifying* skriver Barberà & Zwets (2013) at både tegnspråk og talespråk bruker pek for å rette oppmerksomheten mot en bestemt entitet som både kan være fysisk til stede eller ikke under den språklige samhandlingen, men at det likevel er en forskjell når det kommer til den semantiske og pragmatiske funksjonen i språket. I tegnede språk har et pek med pekefingeren mange ulike funksjoner. I følge Cormier et al. (2013) kan disse funksjonene være for eksempel pronominale, determinativer og adverbialer som lokalisasjon. Pek med funksjon som determinativer inkluderer ofte et substantiv som avsenderen kan etablere som en referent til en lokasjon i tegnrommet, som kan opprettholdes og refereres tilbake til ved senere anledning (Cormier et al., 2013). Lokaliserende peketejn peker til en lokalisasjon som refererer til nøyaktig dit det pekes til eller en annen abstrakt lokalisasjon. Videre skriver de at denne typen pek har funksjon som et adverbial fordi det refererer til et sted der man på talespråk kunne sagt «her», eller «der». Demonstrative peketejn peker ofte til en lokalisasjon og refererer gjerne til et objekt eller til noe abstrakt (Cormier, et al., 2013). Barberá & Zwets (2013) skriver også at peketejn som har en nominal før eller etter seg, plasserer en referent i området. Lokaliseringen som blir pekt mot vil videre være assosiert med den referenten som er etablert i det området og kan derfor refereres til igjen senere, så lenge andre referenter ikke har blitt etablert til samme lokalisasjon i mellomtiden.

Cormier et al. (2013) sammenligner kjennetegn ved pronominale tegn i tegnspråk og kjennetegn ved personlig pronomen i talespråk og pekegeste brukt av ikke-tegnspråklige. De kommer til en konklusjon om at pronominale tegn ikke er ekvivalent til personlige pronomen og heller ikke identisk til pekegeste fordi peketejnene egentlig deler kjennetegn med begge. Friedman (1975, s. 946 referert i Cormier et al., 2013) sier amerikansk tegnspråk (ASL) ikke har leksikalske pronomen, men at avsenderen kan etablere en pronominal referent ved å etablere en ramme med referenter foran kroppen sin der tegneren kan peke til referenter i rommet foran seg, enten om det er personer, objekter eller lokalisasjoner.

Peking har altså flere funksjoner og kan gjøres på mange ulike måter, men kan likevel ha en pronominal funksjon (Friedman referert i Cormier et al., 2013). Videre skriver forfatterne at selv om Friedman mener at ASL ikke har pronomen i den forstand er likevel begrepet pronomen brukt for å referere til disse tegnene når man snakker om tegnspråk og at de fleste argumenterer for at pronominale tegn er ulikt fra pekegeste gjort av ikke-tegnspråklige (for

eksempel: Ahlgren, 1990; Alibasic Ciciliani and Wilbur, 2006; Berenz, 2002; Bos, 1995; Cormier 2005; Cormier, 2007; Deuchar, 1984; Engberg-Pedersen, 1993; Farris, 1998; Hatzopouloz, 2008; Klima and Bellugi, 1979; Liddell, 1990; Liddell, 2000b; Liddell, 2003; Lillo-Martin and Klima, 1990; McBurney, 2002; Meier, 1990; Petitto, 1987; referert i Cormier et al., 2013).

På talespråk bruker man ofte pek eller indikering gjennom deiktiske (at ordene peker til referenten) eller henvisende ordformer i tillegg til at de kan bruke gester og peke med pekefinger, enten med hånden eller andre deler av kroppen i retning mot en referent til den konteksten (Hodge & Ferrara, 2018). Ferrara og Hodge (2018) poengterer at å plassere objekter på en hensiktsmessig måte i ulike kontekster i tegnspråklig diskurs kan være en måte å peke på. Forfatterne, som argumenterer for et semiotisk perspektiv på språk, skriver at peking i tegnspråk ikke er helt forskjellig fra pekegesten sammen med et talespråk, og at peketegn ikke er fullstendige grammatiske former i tegnspråk heller. Imidlertid mener de at peketegn produsert i et tegnspråk (BSL) er mer konvensjonalisert i forhold til pekegesten i et talespråk, men at det trengs mer forskning på dette området.

Figur 11. Tegneren etablerer og opprettholder to referenter på to ulike steder i tegnrommet gjennom beskrivelse og indikering som strategi. (Statped, 2017e, 00:21-00:27).

Figur 12. Avsenderen peker tilbake til en tidligere etablert referent og mottaker oppfatter hvilken referent det er snakk om (Statped, 2017e, 00:26-00:27).

Som nevnt tidligere trenger ikke peketegn å være en fysisk pekefinger som peker i tegnrommet, men kan og være andre kroppslige artikulatorene, eksempelvis hender, blikk, hodets retning, kroppens retning og hendenes plassering. I figur 11 ser vi avsenderen etablere to referenter til to ulike lokalisasjoner i tegnrommet der de bruker leksikalske tegn, men indikerer med kroppen og plasserer først en referent, den hørende barnehagen til venstre, før de flytter hele kroppen og peker med hånden og kroppen til høyre der de etablerer den neste referenten, den døve barnehagen. Figur 12 viser hvordan avsenderen peker tilbake til referenten til høyre. Ettersom referenten, den døve barnehagen, ble etablert til denne lokalisasjonen i tegnrommet oppfatter automatisk mottaker videre pek til denne lokalisasjon og oppfatter hva neste ytring handler om. Videre i diskursen skal de fortelle om hvor denne barnehagen er og hvordan de kommer seg dit, hele tiden med kroppen vendt mot denne lokalisasjonen. De to ulike barnehagene blir altså introdusert og etablert gjennom beskrivelse og indikering som strategier, hvorav den ene blir også opprettholdt gjennom indikering som strategi.

3.3.2. Indikerende verb

Liddell (2003) skriver at ASL har flere tegn som kan modifiseres i tegnrommet mot en eller flere entiteter, retning og plassering. Slike verb kaller Liddell (2003) for *indicating verbs*. Disse verbene, ut fra samtalens kontekst, kan modifiseres og endre det leksikalske verbet. Ved å modifisere tegn til en eller to lokalisasjoner i tegnrommet, vil verbet representere en eller to referenter i ytringen, og indikere hvem det refereres til. Vonen (2020, s. 73) kaller disse verbene for retningsbøyde verb og skriver at verbet betegner handlinger der minst to referenter er involvert. Forfatteren legger også frem at noen retningsbøyde verb kan ta både direkte og indirekte objekt, og plasseringen til referenten vil påvirke retningen på verbet. I figur 13 ser vi eksempler på hvordan et tegn kan modifiseres til å endre meningsinnholdet og inkludere et subjekt og objekt. Det isolerte leksikalske tegnet GI refererer egentlig ikke til noen referenter, men refererer til tegnet Å GI, med munnstillingen til det norske ordet gi. Derimot i figur 13 er tegnet modifisert og inkluderer to referenter og meningsinnholdet blir endret ved bare å endre retning på tegnet. I øverste bildestripe (figur 13) har avsenderen modifisert tegnet til å bety «læreren ga meg en oppgave», fordi tegnet starter ute i tegnrommet og beveger seg mot kroppen til avsender, der avsenderen samtidig avbilder formen på et ark som de mottar. Hvorimot i bildestripen under, er tegnet helt likt gjennomført, med bare en endring i bevegelse der tegnet starter ved avsenderens kropp også beveger seg utover mot den andre referenten, og tegnet vil bety «jeg ga læreren teksten».

Figur 13. Verbet GI modifisert til å bety «læreren ga meg» og «jeg ga læreren», der to referenter er opprettholdes i to ulike verbfraser (Statped, 2017f, 00:04-00:44).

Et annet begrep for indikerende verb er *agreement verbs* som Hodge et al. (2018) bruker. Videre skriver de at peketegn og indikerende tegn er to underkategorier for delvis leksikalske tegn. I artikkelen *Modification of indicating verbs in British Sign Language: a corpus-based study*, ser Fenlon et al. (2018) nærmere på indikerende verb og sammenligner disse verbtypene med *agreement verbs* i talespråk der de markerer grammatisk enighet mellom verb og person. De beskriver også indikerende verb som en verbklasse der tegn beveger seg i rommet mellom lokalisasjoner, der lokalisasjonene representerer referenter i diskursen, enten de allerede er etablert eller ikke. Avhengig av tegnets oppbygging kan verbet noen ganger starte fra et sted på tegnerens kropp og ut i tegnrommet, mot en annen referent som kan både være til stede eller noe abstrakt, eller motsatt, at tegnet starter ute i tegnrommet og beveger seg mot tegnerens kropp. På denne måten inneholder indikerende verb både subjekt og objekt. Forfatterne (Fenlon et al., 2018) poengterer også at indikerende verb er veldig varierte i hvordan de blir modifisert gjennom retning og bevegelse for å referere til subjekt og objekt, men at det trengs mer forskning på dette.

Teksten har nå redegjort for de tre semiotiske strategiene, beskrivelse, avbildning og indikering og har gjennom flere illustrerende eksempler og figurer bevist hvordan semiotiske strategier tas i bruk for å referere i tegnspråklig diskurs. Som teksten har poengtert gjennom hele dette kapittelet blir også disse strategiene brukt i kombinasjon med hverandre for å etablere og opprettholde referenter i diskursen.

4. Hvilke strategier blir brukt for å introdusere og opprettholde referenter?

Mye av litteraturen legger frem at hvilke strategier som blir brukt for å referere er avhengig av flere faktorer, eksempelvis graden av *animacy* og aktiveringsstatus, men også hva som ønskes ytret. Flere av artiklene påpeker at referenter blir som regel introdusert ved bruk av beskrivelse som strategi. Hodge et al. (2018) forklarer at det har sammenheng med at både talespråklige og tegnspråklige velger ytringer som er mer utfyllende og beskrivende, for eksempel en substantivfrase for å introdusere nye referenter som gjør det lettere for mottaker å oppfatte referenten. Hvorimot ved opprettholdelse eller reintroduksjon kan tegnspråklige ta i bruk pronominale eller nullanafor på ulike måter i ytringer dersom referenten allerede har blitt konseptualisert og mer fremtredende i diskursen.

Frederiksen & Mayberry (2016) observerte også dette og legger til at tegnspråklige (ASL) følger noen generelle prinsipper av et referenthierarki slik det blir gjort i talte språk som for eksempel at det blir brukt substantivfraser for å introdusere referenter og nullanafor for å opprettholde referenter. De observerte at når det kommer til pronomener kunne det hende at det ble fraværende i diskursen selv om de faktisk finnes i tegnspråk. I deres analyse fant de at *classifiers* bare ble brukt for å introdusere referenter og aldri for å re-introdusere referenten, men at *classifiers* likevel er en viktig del av etableringen for å opprettholde referenten videre i diskursen (Frederiksen & Mayberry, 2016). De observerte også at der *classifiers* brukes for å introdusere og opprettholde en referent er pronomener nesten fraværende og nullanafor er den primære måten de opprettholder og re-introduserer referenter (Frederiksen & Mayberry, 2016).

Barberà og Zwets (2013) skriver at når en referent blir nevnt for første gang i diskursen med et peketegn, enten det er med eller uten et substantivtegn, etableres det en referent til en lokalisasjon i tegnrommet som fremover er assosiert med den referenten. Dersom avsenderen peker tilbake til dette område senere i diskursen blir den allerede etablerte referenten opprettholdt og re-introdusert. Hodge et al. (2019) stilte seg spørsmålet om graden av *animacy* og aktiveringsstatus påvirket hvor mange strategier som ble tatt i bruk, hvorav deres analyse viste at det stemmer. De legger frem i sin studie at det var gjennomsnittlig færrest strategier som ble tatt i bruk ved menneskelige referenter, spesielt hvis de ble reintrodusert, hvorav *inanimate* referenter hadde flere, og *animale* referenter hadde gjennomsnittlig flest strategier i bruk for å referere. Også graden av *animacy* spilte en rolle i antall strategier, der *inanimate*

referenter som ble reintrodusert hadde færre strategier i bruk enn reintroduserte *animale* referenter.

4.1. Forskningens validitet for norsk tegnspråk

Sammenlignet med talespråk finnes det lite lingvistisk forskningslitteratur om tegnspråk, og det som finnes av slik litteratur er som regel om andre tegnspråk enn norsk tegnspråk, som for eksempel amerikansk tegnspråk (ASL), australsk tegnspråk (Auslan) eller britisk tegnspråk (BSL). Noe av forskningslitteraturen tyder på at flere aspekter og strategier er like i de forskjellige tegnspråkene, men det finnes lite forskning på dette. Ferrara, Anible, Hodge, Jantunen, Leeson, Mesch & Nilsson (2022), i en artikkel under revidering, undersøker nettopp dette og prøver å sammenligne en liten bunke av verdens tegnspråk, herunder australsk tegnspråk, finsk tegnspråk, islandsk tegnspråk, norsk tegnspråk og svensk tegnspråk. De konkluderer med at refererende uttrykk har mange likhetstrekk i de ulike tegnspråkene, med bare noen få ulikheter som er avhengig av og blir påvirket av de respektive språkernes tverrspråklighet og språkøkologi (Ferrara et al., 2022).

På grunn av dette kan flere, om ikke alle, av forskningsartiklene som studerer andre tegnspråk være relevante og trekkes til norsk tegnspråk. Derfor, etter å ha redegjort for de ulike strategiene og tegntypene, kan vi se på eksempler på norsk tegnspråk slik som har blitt gjort i denne teksten, hvorav det meste av forskningen i utgangspunktet har blitt gjort på et annet tegnspråk. Eksempelene vi har sett på tidligere i teksten gir oss også en større forståelse for de ulike strategiene og tegntypene og hvert eksempel viser oss også hvordan flere strategier blir brukt simultant i refererende uttrykk.

5. Avslutning

Som vi har observert gjennom denne litteraturgjennomgangen er det utrolig mange måter å introdusere og opprettholde referenter i tegnspråklig diskurs. Mye av litteraturen antyder at hvilke strategier som blir brukt for å referere er avhengig av flere faktorer, blant annet graden av *animacy* og aktiveringsstatus, men også kulturelle aspekter som språkøkologi og kontekst. Ofte blir referenter introdusert ved bruk av beskrivelse som strategi, herunder substantivfrase og leksikalske tegn og kan bli videre etablert gjennom indikering som strategi og plassert til en lokalisasjon i tegnrømmet hvorav denne lokalisasjon fremover blir assosiert med referenten.

På denne måten kan avsenderen referere tilbake til den etablerte referenten gjennom ulike strategier som indikering og avbildning, som vil opprettholde referenten i diskursen. Eksempelvis kan dette være pek, enten med hånda, kroppen eller bare et enkelt blikk eller gjennom indikerende verb. Avsenderen kan også opprettholde referenter gjennom konstruert handling eller avbildende tegn som videre beskriver handlingene til aktuelle referenter i diskursen. Ved for eksempel avbildning kan ytringene også inkludere både indikering og beskrivelse simultant, der alle strategiene jobber sammen for å opprettholde referenten i diskursen. Dette har vi også observert gjennom de ulike figurene i denne teksten. Selv om vi har sett på strategiene hver for seg i denne litteraturgjennomgangen vil de som regel nesten alltid bli brukt i kombinasjon med hverandre i refererende uttrykk i tegnspråklig diskurs.

6. Referanseliste

- Barberà, G., & Zwets, M. (2013). Pointing and reference in sign language and spoken language: Anchoring vs. identifying. *Sign Language Studies*, 13(4), s. 491-515.
<http://dx.doi.org/10.1353/sls.2013.0016>
- Bø, Ferrara & Halvorsen (2018), Språkøkologi. I H. Hauland, A.-L. Nilsson & E. Raanes (red.), *Tolking: Språkarbeid og Profesjonsutøving*. (s. 61-75). Gyldendal
- Cormier, K., Schembri, A. & Woll, B. (2013), Pronouns and pointing in sign languages. *Lingua*, 137, s. 230-247. <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2013.09.010>
- Cormier, K., Smith S. & Zwets, M. (2013). Framing constructed action in British Sign Language narratives. *Journal of Pragmatics*, 55, s. 119-139.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2013.06.002>
- Cormier, K., Smith, S. & Sevcikova-Sehyr, Z. (2015). Rethinking constructed action. *Sign language & Linguistics*, 18(2), s. 167-204. <https://doi.org/10.1075/sll.18.2.01cor>
- Erlenkamp, S. (2009). «Gesture verbs» Cognitive-visual mechanism of «classifier verbs» in Norwegian Sign Language. *CogniTexts*, 3, <https://doi.org/10.4000/cognitextes.250>
- Erlenkamp, S. (2011). Norsk tegnspråk: helt norsk og veldigannerledes. Skisse av en ny beskrivelses-modell for norsk tegnspråk. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 29(1).
<http://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/182>
- Fenlon, J., Schembri, A. & Cormier, K. (2018). Modification of indicating verbs in British Sign Language: A corpus-based study. *Language*, 94(1), s. 84-118.
<https://doi.org/10.1353/lan.2018.0002>
- Ferrara, L. & Hodge, G. (2018). Language as Description, Indication, and Depiction. *Frontiers in Psychology*, 9(716). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00716>

Ferrara, L., Anible, B., Hodge G., Jantunen, T., Leeson, L., Mesch, J. & Nilsson, A.-L. (2022).

A cross-linguistic comparison of reference across five signed languages. *Linguistic Typology*, [Under revidering].

Frederiksen, A. T. & Mayberry, R. I. (2016). Who's on First? Investigating the referential

hierarchy in simple native ASL narratives. *Lingua*, 180, s. 49–68.

<https://doi.org/10.1016/j.lingua.2016.03.007>

Hodge, G., Ferrara, L. N. & Anible, B. D. (2019) The semiotic diversity of doing reference in a deaf signed language. *Journal of Pragmatics*, 143, s. 33-56.

<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.01.025>

Liddell, S. K. (2003). *Grammar, gesture and meaning in American Sign Language*. Cambridge University Press.

Oh, S.-Y. (2005). English Zero Anaphora as an Interactional Resource. *Research on Language*

and Social Interaction. 38(3). s. 267-302. DOI:[10.1207/s15327973rlsi3803_3](https://doi.org/10.1207/s15327973rlsi3803_3)

Perniss P. M. & Özyürek, A. (2014). Visible Cohesion: A Comparison of Reference Tracking in Sign, Speech, and Co-Speech Gesture. *Topics in Cognitive Science*, 7(1), s. 36-60.

<https://doi.org/10.1111/tops.12122>

Perniss, P. M. (2005). Achieving spatial coherence in German Sign Language narratives: The use of classifiers and perspective. *Lingua*, 117(7), s. 1315-1338.

<https://doi.org/10.1016/j.lingua.2005.06.013>

Raanes, E. (2011). Tegnrom og taktilt tegnspråk. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 29(1).

<http://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/184>

Simonsen, H. G. & Halvorsen, R. P. (24. mai 2021) Tegnspråk. I *Store norske leksikon*. Hentet

16. april 2022 fra <https://snl.no/tegnspr%C3%A5k>

Statped (2016a) Bok. I *Tegnbanken*. Hentet 19. mai 2022 fra

<https://www.minetegn.no/Tegnbanken-2016/index.php#banken>

Statped (2016b). Mann. I *Tegnbanken*. Hentet 19. mai 2022 fra

<https://www.minetegn.no/Tegnbanken-2016/index.php#banken>

Statped (2017a, 18. mai). #døv: Daniel - "Ut!" [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=BvBIDdh7nBo&t=48s>

Statped (2017b, 18. mai) #døv: Martin - "Tur med bismak" [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=wCZz9KLEi10&t=85s>

Statped (2017c, 18. mai). #døv: Heidi "Kan døve svømme?" [Video]. Youtube.

https://www.youtube.com/watch?v=Liz0S_yC6MU&t=2s

Statped (2017d, 18. mai). #døv: Daniel - "Brødbomba" [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=FsYNFJCvF-I&t=4s>

Statped (2017e, 18. mai). #døv: Martin - "Diskedamen" [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=I5EwNLbphYg&t=17s>

Statped (2017f, 18. mai). #døv: Thomas - "Skriver feil eller skriver feil" [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=Y6MZbUgXaFA&t=4s>

Vonen, A. M. (2006). Tegnspråk i et lingvistisk perspektiv. I S. R. Jørgensen & R. L. Anjum (red.), *Tegn som språk. en antologi om tegnspråk*. (s. 125-150). Gyldendal akademisk.

Vonen, A. M. (2020) *Norsk Tegnspråk – en grunnbok*. Cappelen Damm AS.

